

Tolik autor. Zvolil jsem záměrně delší citát, aby jeho zkrácením nedošlo ke zkreslení. Ze starozákonního hlediska je tu vše naprosto v pořádku. Ve Starém zákoně se opravdu eschatologická naděje týká především celku Izraele a Hospodinova vítězství nad všemi mocnostmi, které se vzpírají jeho vládě.

I v Novém zákoně byla křesťanská naděje často nemístně individualizována, ba privatizována, až se skoro zdálo, že Bůh usíje každému jeho malé soukromé nebe přesně na míru. Potud Pavlu Filipimu rozumím. A přece se mi zdá, že to, co se tu říká, je trochu málo. Člověk je jistě smrtelný bez výjimky a všechna naše naděje proti smrti spočívá cele v Bohu. V nás samých není nic samočinně nesmrtelného. Ale větu „osobní příběh končí“ je možno pochopit různým způsobem. Náš osobní a lidský příběh jistě. Ale míní se tím, že Nový zákon nemá naději pro jednotlivce, nýbrž jen pro „odindividualizované“ nové stvoření? Mám za to, že

když se Bůh v Kristu stal člověkem – jednotlivcem, znamená to velikou nadějí právě i pro jednotlivce. Můj osobní příběh končí a přece nekončí, protože pokračuje – samozřejmě z milosti – jako příběh Kristův. To je pavlovské ‚být v Kristu‘. – Nebo to myslí autor knihy jinak a chce zůstat jen u obecnějšího: „To, co nám Bůh připravil, je jistě dobré. Víc nechťjme vědět.“ Jistě, i u takového pojetí je možno se zastavit a zůstat. Nicméně se mi zdá, že zde je nejcitlivější otevřená otázka celé knihy. Možná by stálo za to, kdyby autor, který má tyto otázky jistě promyšleny, někdy vyložil svůj pohled ve zvláštním článku, třeba i s odvoláním na podnět, obsažený v této recenzi. Nejde jen o mudrování o otázkách, které beztak ze samé podstaty věci daleko přesahují všechny naše představy (*totaliter aliter!*), byť sebepečlivěji odvozované z biblických (pozor!) obrazů. Jde především o hledisko pastýřské: Abychom se měli nač těšit i v poslední vteřině našeho života.

Jan Heller

PROTESTANTISMUS NA CESTĚ MEZI KATOLICTVÍM A ILUZÍ

Kasper Walter, Dogma pod Božím slovem; vydal Vyšehrad, Praha 1996, 2. vydání, 126 stran.

Když v roce 1971 vyšla uvedená kniha v češtině poprvé, měla zahájit výběrovou řadu z děl tehdejších špičkových světových teologů. Politická situace sedmdesátých let byla však k české teologii macešská, takže zamýšlená snaha zůstala jen u jedné vlaštovky. Za čtvrt století se nicméně objevuje opět a ohlašuje jaro. Je jím teple vstřícná, střízlivě jasná a květnatě přesahující odpověď po vzniku, definici, službě a funkci dogma-

tu ve vztahu k Písmu, evangeliu, tradici a liturgickému projevu církve od přesvědčivě kompetentního a ekumenicky nepředpojatého německého katolického systematika. Ač svou odpovědí míří do řad vlastních, mnohému se tu přiučí i nekatolík.

I. Evangelium versus dogma? Z počátku se dozvídáme traumatizující, leč (snad právě proto) pravdivé zjištění: Dogma je tíhou na dialogu mezi konfe-

semi, je zástěnou mezi světem a církví, je poutem svobody *intra muros ecclesiae catholicae*, způsobuje nesnášenlivost mezi lidmi a přerušuje komunikaci. „Cožpak je možné“, ptá se Kasper, „aby v témže duchu, který dnes církve sbližuje a dává jim pocíťovat jejich pospolitost, padla v minulosti církve dogmatická rozhodnutí, která nechávají rozhovory rozpadnout do dvou bloků a nedávají vyhlídky na sblížení?“ (16). – Ptejme se nicméně, o jakém že *duchu* tu Kasper mluví. Odpověď: Je jím evangelium, poselství o svobodě. Otázka pokračuje: Co je (není) evangelium? – Není jím výklad Písma kázáním (Luther), je jím velikonoční vyznání v IK 15,2–5 (takto Conzelmann, Cullmann, Marxen) a stává se výrokiem, tj. *dogmatem* (Schlier). – Napětí mezi zdánlivými opozity se vychvělo, neboť evangelium nepředstavuje žádnou veličinu historicky oddělenou od procesu dogmatické tradice. Dogma se stává obsahem evangelia, evangelium disponuje vznik dogmatu.

II. Obsah víry a nebo jen formule?

Z nástinu dějin pojmu *dogma* vysvítá, že k významovému posunu obsahu od novozákonního „disciplinárního usnesení apoštolského koncilu“ (dále je jím míněno příkázání pentateuchu a edikt vyneseny císařem) k podobě dnešní, tj. církví vyznávané (právní) formulí víry došlo z důvodů apologetických ve třech etapách: 1) reformaci, 2) na 1. vatikánském koncilu (důvodem bylo odražení racionalistických proudů uvnitř církve), 3) modernismu. Stručnost výrazu a školometská závaznost nesmí však pomíjet fakt, že dogma nikdy nepostihne vyčerpávajícím způsobem výpověď o příslušném předmětu (jaká to sympatická výzva bořit vše zkosnatělé!). Vztah víry

a formule (*fides qua* a *fides quae*) je dynamický. Dogma jako lidská a eklesiologická výpověď se stane srozumitelné až tehdy, podíváme-li se na něj jako na mystérium, které se zcela odhalí až eschatologicky.

III. Pravda zastřená a zjevná. Diference mezi obsahem a formou toho, co dogma je a čemu slouží, přivedla autora k otázce po pravdě a právním pojmu. Nikoliv *alétheia*, odkrývání Bytí tajemně skrytém v události, ale *emet*, či lépe *aman* dává nečekaně vstřícnou odpověď po vztahu, jenž je v polaritě. *Aman* spojený se subjektem vyjadřuje pevnost a pravdivost za předpokladu, že je do něj vkládáno očekávání a důvěra. Pravda není tedy tím, co je skryto pod, či za věcmi, ale je tím, co se ukáže v budoucnosti. Má eschatologický rozměr. Načíná-li pravdu futurálně, pak prezentně ji kodifikuje právní formulí (pravda a právo jsou od téhož kořene *amni*). Rovněž pak i pravda evangelia je přítomní hlásání toho, co již začalo a co přijde. Forma, právní formule, nauka... jsou jen komponenty téhož. Kasper nicméně obezřetně varuje před ztotožňováním evangelia a nauky (dogmatu). Dělí je eschatologická orientace. Ono „ještě ne“ a „už přece“ je zřídlem svobody a výzvou k nezkosnatění, nezatuhnutí, neulpívání.

IV. Písmo versus tradice? V katolicismu Písmo není opozitum k tradici (jako nejsou opozita ani evangelium a dogma), jak jim rozumí protestantské církve. Obé – ač s rozdílem způsobu a funkce – dosvědčují evangelium. Písmo má nicméně přednost (církve mu připisuje kanoničnost a inspirativnost, kdežto koncilovým výnosům a papežským rozhodnutím *ex cathedra* jen asistenci Ducha svatého). Tradice ulehčuje

jeho porozumění a nabízí předporozumění pro jeho interpretaci (proto mohlo Tridentinum říci, v obraně proti reformaci, že Písmo a tradice je třeba číst *pari pietatis affectu*). *Takto* dosvědčovala církev v dějinách evangelium.

Závěrem několik poznámek sumou:

1) Touto střízlivou, vyváženou a v zdravém slova smyslu zaujatou studií předloženého problému se (aspoň zčásti) zjemnilo napětí vyzářované kolem dogmatu vzniklé předně vinou nekompetence a nedorozumění, co dogma je a jaká je jeho funkce.

2) Totiž že je službou porozumění Písmu, i když současně nebezpečím, že pohled skrz dogma k Písmu upřený

ustrne vinou liturgické praxe na něm, že „nedohlédne“ *ad fontes*, a že Kasperem tolik doporučená historicko-kritická exegese a metoda dějin formy se tímto stane jen antikvariátním zbožím několika málo biblistů. Protestanti, kteří zmíněné brýle tradice od reformace nenosí, tu, zdá se, vyprofitují více.

3) Ti však, nejsou-li mystiky *per naturam* a nemají-li předporozumění, jak Písmo číst a vykládat dané samým Pánem Bohem, se vystavují riziku pádu do iluzí a zkusmých interpretačních pokusů. Je nasnadě, že v takových situacích by bylo asi lépe přimknout se k tradici velkého dubiska katolictví a tiše poděkovat za pomoc v nouzi.

Jaroslav Sýkora

HARNACKOVY PŘEDNÁŠKY O PODSTATĚ KŘESŤANSTVÍ – METODY A ÚČINEK

Thomas Hübner: Adolf von Harnacks Vorlesungen über das Wesen des Christentums unter besonderer Berücksichtigung der Methodenfragen als sachgemässer Zugang zu ihrer Christologie und Wirkungsgeschichte (= Europäische Hochschulschriften. XXIII Theologie, Bd. 493). Frankfurt am Main... Peter Lang 1994. XXIII + 222 stran.

Jako příloha k *Teologické reflexi* I (1995) č. 2 vyšla stať „Jak recenzovat knihy“. I když jsou údaje o Hübnerově knize zařazeny do recenzní části, lze je považovat spíše za zprávu o pozoruhodném spisu než za recenzi hodnotící přínos publikace pro různé teologické obory.

Dr. Thomas Hübner, evangelický farář v Kolíně nad Rýnem, uveřejnil svou doktorskou disertaci, která byla přijata r. 1992 teologickou fakultou univerzity v Bonnu. Poslal výtisk pisateli této zprávy, jako dík za překlad z češtiny použitý při přípravě disertace. Tento

skromný překlad byl pořízen na jaře r. 1983, když pisatel tohoto příspěvku se díky americkému výměnnému Fulbrightovu programu účastnil vyučování a výzkumu na univerzitě v Münsteru ve Vestfálsku. Na tamní evangelické teologické fakultě působil otec Thomase Hübnera, Eberhard Hübner, jako profesor náboženské pedagogiky.

Ve své disertační práci Thomas Hübner pečlivě sleduje, jak Harnack uplatnil matematickou metodu nazývanou „dokonalá indukce“ pro úvahy o podstatě křesťanství. Tento přístup si zaslouží obecnou pozornost.